

«ՈՐԴԻՔՆ ՈՐՈՏՄԱՆ» (*)

«Կարէ՛ք ըմպել զբաժակն զոր ըմպելոց եմ»
(ՄԻԿ., Ժ. 38)

Եկեղեցին այսօր կը հանդիսաւորէ նորէն առաքելական խումբէն Ջերեզեան զօյգ եղբայրներու՝ Յակոբոսի և Յովհաննէճի տօնը, մին առաքելական խումբի առաջին մարտիրոսը իսկ միւսը՝ Աւետարանի մեծ պատգամախօսը:

Ուշագրաւ է խնդրանքը զոր երկու եղբայրները ըրին Յիսուսի, իրենց մօրը միջոցաւ. խնդրելով որ իր ապագայ թաղաւորութեան մէջ առաջին տեղերը տրուին իրենց. Անոնք մարմնական մասնուամով յարած էին Յիսուսին և Անոր երկու կողմերէն կը քալէին նոր վերջին անգամ երուսաղէմ կու գային:

Մարդիկ ընդհանրապէս մեծ ցանկութիւններ կը սնուցանեն իրենց ներքո, սակայն այդ փափաքները մարդուն ըլլալով՝ մարդկային չեն: Ո՞վ պիտի չուզէր սենեկով առաւ անգամ մը իր և իրենց ներքին համարը՝ Ո՞ր գաղտնի պիտի չուզէր ունենայ իր օրսը անտառին մէջ: Ինչ որ մարդուն կը ներսի մարդկային չէ, Այս տեսութեամբ, երկու եղբայրներուն ուշգոյշ մարդուն էր, բայց ոչ մարդկային:

Որովհետեւ մարդը կեանք բռնած իրականութեան դէմ երկու կեցուածքներ կը ձգէ՝ առհասարակ, մին իր անձին անդին ուղելու և անիմալ տարբեր, որ իրեն անփակասեցնել կը ստիպէ այն բոլոր բարիքները զորս ոչխարէ կրնայ առնել, իսկ միւսը անբաւարարութիւն է ինքզինքին, տանելու համար անձը առաքելութեան յաղթանակին, մարտիրոսութեան: Առաջին կէտին մէջ կը յաղթանակէ մեր աննօղ եսը, երկրորդին մէջ՝ մեր տուժող եսը: Այս զգացումով էր որ Յիսուս նայեցաւ խնդրամտօյց զօյգին և ապա՝ յարեց.

(*) Այս յօդուածը, անխորազիր և անստորագիր, գտնուած է Լուսահողի Պատրիարքի գրասենեակէն և է հաւանօրէն իր գրէն եղած վերջին գրութիւնը: Կ'ենթադրենք թէ մեծ հանգուցեալը ծրագրած էր հրատարակել զայն Վիտնի աշտիւնին մէջ:

«Այժմ քամուած է օրերու գինին և լիցուած մահուան բաժակին մէջ, ձեռքերս պիտի չդողան զայն շրթներուս տանելու համար: Ով որ կը վերկէ՝ պէտք է վճարէ փրկագինը իր անձով, կարճ եղան իմ օրերս ձեզի հետ, բայց մենք կրցինք իրարաւճարեցնել մեր սիրտերու խոստումը, միասին երթալու ճշմարտութեան: Մի վախճաք մանէն, որ միայն պատգամաւորը չէ երկնքին, այլ նաև յայտնադր ճշմարտութեան: Երբ զգանք ճշմարտութիւնը, մահն անգամ գեղեցիկ պիտի երևի մեզի: Աշխարհ մահ բերողներ միայն կը վախանան մահէն»:

Յետոյ դարձաւ զօյգ եղբայրներուն և բաւ. «Կարէ՛ք ըմպել զբաժակն զոր ես ըմպելոց եմ»: «Այո», ըսին անոնք: Այս հաւատալիքը փոստն էր երկու եղբայրներու սրտանիքին: Սակայն պիտի անկնջէր. «Ով որ ձեր մէջէն մեծ ըլլալ կ'ուզէ՝ ծառայել պարտի բոլորին: Իմ թաղաւորութեան մէջ իշխողը և զերին հաւատարմն իրարու: Հողի թաղաւորութիւնը պէտք չունի անբողոքներ և զերիններ»:

Իստեք կան մարդկային կեանքի մէջ որոնց ընթացքով մեծ տրտմանքներուն և յեղափոխութիւններուն իրազգործուած: Այդ բտեղէն մին է ծառայել բոլոր: Նոր չէր բոլոր Յիսուսի շրջանին, բայց կը գործածուէր նուազագուցիչ իմաստով: Ծառայ ըլլալ և ծառայել՝ գերիններու, ստորին աստիճանի մարդերու յատուկ տարբեր էր: Յիսուս, իրեն մեծ յեղաշրջիչ տրմէքներու, վերածեց այդ բոլոր գեղեցկութեան և փառքի, և ըրաւ զայն ոսկի քանային իր վարդապետութեան: Անիկա օսէր ցեղեցիկ պատմական էր առաքելութեան և մեծութեան, զոր ամէն մարդ կ'ուզէր հաղնիլ:

Այս պատգամով կը լիցաւորուէր ամբողջ ինքնաբերականութիւնը տէրերու և ծառաներու, և կը հնչէր քրիստոնեայ գաղութին և ուսուցումին պատգամը: Առաքելները յետոյ պիտի հասկնային թէ ծառաներ պիտի ըլլային, զերծ պահելու եղբայր մարդերը չարիքէ և նախապաշարուէ: Գերի պիտի ըլլային ազատագրելու փրկութեան գաղափարը: Լուծերու

ներքև պիտի ծախին, մշակելու հոգևոր անդամատանները մարդոց: Յետոյ պիտի մեռնէին յօթարակամ ապրեցնելու գաղափարը իրենց և ուրիշներու մէջ:

Միայն փոքրոգիները, մակարոնները, միտքով աղքատները կը սիրեն որ ուրիշները ծառայեն իրենց: Մարդեր՝ որոնք զուրկ են բան մը ընելու կարողութենէն, ինչպէս նաև բան մը տալու կարողութենէն ունայն: Իրական մեծը չի կրնար չտալ, նման ջուրի երակին, որ չի կրնար հողին ներքև ծածկուած մնալ, և նման արևին, որ չի կրնար չբաշխել իր լոյսն ու կրակը բոլորին, և նման ծառին, որ իր պտուղները տալէն յետոյ, յաջորդ գարնան նորէն կը ծաղկի ապագայի յոյսով: Կեանքը կու տայ, սէրը կը բաշխէ, մահը միայն կ'առնէ: Ահա թէ ինչպէս ծառայութեան և նուիրումի այդ ոգիով բուռ մը մարդեր պիտի նուաճէին աշխարհը և պիտի կերտէին Քրիստոնէական եկեղեցին և քաղաքակրթութիւնը:

Երեսուի յարութենէն վերջ միայն աշակերտները պիտի հասկնային սիրոյ և զոհողութեան այդ ճշմարտութիւնը և պիտի ըմպէին յօթարակամ զոհողութեան բաժակէն: Ատկէ առաջ ճիշդ է թէ իրեն հետ եղած էին Գալիլիոյ լիճի կապոյտ ջուրերու եզրին, հացերու հրաշքին, Ղազարու յարութեան, հիանալով իրենց Վարդապետի գերմարդկային ուժին վրայ: Սակայն Երեսուի առերևոյթ պարտութեան տեսարանը պիտի բաւեր որ անոնք քաշուէին հրապարակէն, հովէն քշուած մղկաներու նման: Ի՞նչ էր ուրեմն այն զօրութիւնը, որ մինչև այն ատեն վախկոտ և անկատար այդ մարդիկը գօտեպնդեց և մագնիսացուց: Այն անսովոր և ձգողական ուժը, որ հաջարներ իրեն կ'առաջնորդէր, բայց միայն այն հաւաստիքը թէ իրենց Վարդապետը կենդանի էր, մահուան վրայ տարած իր յաղթանակէն յետոյ: Թէ Ան իրենց հետ պիտի ըլլար յաւիտեան: Թէ Յակոբ Նահապետի սանդուխը երազ մը չէր այլևս, թէ երկիրը նախագաւիթն էր երկնքին, երկնաւոր Հօրը անհուն այգին, որուն մշակները կարգուած էին իրենք:

Յովհաննու Աւետարանին մէջ սքանչելի կերպով կը վերբերուին Երեսուի

հոգեկան արտայայտութիւնները, առանապները, սէրը իր բարեկամներու նկատմամբ: Առականերէ, սխարագործութիւններէ աւելի՝ հոն արձանագրուած կը տեսնենք մեր Տիրոջ հոգեկան աշխարհը, երջանիկ մտերմութեան մը մէջ իր աշակերտներուն բացուած:

Յովհաննէս աւետարանչին միտքը փաստաթուղթական ըլլալէ աւելի հայեցողական է, իրողութիւններու հոգեկան կողմին վրայ բացուող: Պետրոսին՝ օրինակի համար, բուռն և յանկարծական շողարձակումներով հարուստ, իսկ Պօղոս առաքեալին՝ հնոցին մէջ կուսակցութեան երկաթէ մտածումներով, ուր լայն իմացականութեան մը տուրքը և խոր փորձառութիւնները զիրար կը լրացնեն:

Յովհաննէս առաքեալի քրիստոնէութիւնը կու գայ մեր Տիրոջ հետ իր ունեցած քաղցր յարաբերութենէն, բարեկամութենէն: Օրերով, ամիսներով ան լուռ պաշտամունքով դիտած է Տէրը և նոյնացուցած ինքզինքը Անոր հետ: Յովհաննէս առաքեալի համար Երեսու Աստուած մը չէ միայն, այլ սիրելի մը և բարեկամ մը: Այն անհուն և ճառագայթարձակ սէրը, զոր Քրիստոնէական եկեղեցին միշտ վեր հանած է, մեզի կու գայ գլխաւորաբար Յովհաննէսի Աւետարանով:

Ճշմարտութեան հասնելու գլխաւոր երկու կերպ կայ — մտածելով անոր մասին և զգալով զայն: Ամենէն խոր ճշմարտութիւնները սակայն զգալով է որ ի յայտ կու գան: Որքան ճշմարիտ է այն խօսքը թէ մեծ ճշմարտութիւնները սիրտէն կը թխին և թէ սիրտը ունի պատճառներ զոր միտքը կ'անգիտանայ:

Մէկը ճիշդ կերպով կարենալ հասկընալու համար, պէտք է սիրել զայն: Նոյնիսկ նիւթ մը յաջողութեամբ կարենալ ուսումնասիրելու համար պէտք է սիրել զայն: Առանց սիրոյ զգայարանքին դժբախտ է ուսուցիչը, հոգևոր հովիւը և հանրային մարդը: Լաւ է անշուշտ Հիւրճէլ մը ըլլալ և նկարագրել արևը, բայց ուրիշ բան է Պրոմէթէոս մը ըլլալ, արևին կրակը մարդոց քերելու համար:

Յովհաննէս աւետարանիչը կը զգայ ճշմարտութիւնը սիրելով իր Տէրը: Սիրելի

կը նշանակէ յաւիտենականութիւնը գրաւել և լեցնել զայն: Աստուած միայն կրնայ վերջացնել ինչ որ սէրը կը սկսի: Այս անճառելի սիրոյն է որ կ'ակնարկէ Հեթանոսաց Առաքեալը երբ կ'ըսէ. «Եթէ մարդկային բոլոր լեզուները խօսիմ և հրեշտակներու բարբառն ալ հասկնամ և լեռներ չըջնուլ չափ հաւատք ունենամ, ոչինչ եմ եթէ սէր չունենամ»: Երեսնամարմնացունէր այդ սիրով սիրեց մարդիկ և ինքզինքը զոհեց անոնց փրկութեան:

Սէրը մղիչ ուժն է բոլոր առաքելութիւններուն, բոլոր վսեմ կեցուածքներուն: Այդ շնորհն է որ կը քաղցրացնէ մեր բոլոր ցաւերը և կարող կ'ընէ մեզ տանելու մեր խաչը: Աստուծոյ նմանութեան գաղտնիքը սէրն է: Օրէնքը մեզ բրտութեան կրնայ տանիլ, իմաստութիւնը ոչնչի, որովհետեւ իրերը միշտ նոյն են, արուեստը՝ յուսահատութեան, սրովհետեւ բացարձակը ոչ մէկ ձևի մէջ կ'ամփոփուի: Սիրել կը նշանակէ ըլլալ մօտ Աստուծոյ: Զյմարիտ սէրը անօգուտ կը դարձնէ անցեալը և կը ստեղծէ անսպառ ապագայ մը:

Չեր գիմացի պատկերին տեսարանը ցոյց կու տայ թէ անոնք ինչպէ՞ս խմբին արիւնի և զոհողութեան բաժակը, բաժին իրենց ճակատագրին: Պատկերը զոր կը տեսնէք ձեր գիմաց, ծնունդ չէ նկարիչի մը երեւակայութեան, այլ պատմութիւնը հոգիներու, որոնք գիտցան ըմպել մահուան բաժակը: Որոնք օրինակով, բաժակի այդ խորհուրդը երկու հազար տարիներէ ի վեր կը կրկնուի այս հաստատութեան կեանքին մէջ: Զոհողութեան գաղափարը հիմն է քրիստոնէութեան: Կեանքը արեան ճամբով կը քալէ իր կատարելութեան, ով որ վճռական վայրկեանին պատրաստ չէ իր կեանքը տալու, քրիստոնեայ չէ: Աւելին՝ այս Հաստատութեան հարազատ դաւակը չէ:

Մ Տ Ա Ի Ո Ր Ա Կ Ա Ն Ը

Խոր իմացականութեամբ օժտուած դէմք մը ոչ ես է այսօր: Հանգուցեալ Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեան կը հաւատար թէ աւելի երկար պիտի ապրէր: Կ'ուզեմ վերբերել յուշեր իր գործելակերպէն ու մտածելակերպէն, որոնք կազմեցին իր իւրայատուկ արժանիքը:

Դուրեան և Դուշակեան Պատրիարքներէն վերջ, ան իր մտաւոր տաղանդով կու գար գրաւելու պատուաբեր տեղ մը մեր վանական տարեգրութեան և մասնաւորապէս մեր հոգևոր գրականութեան մարզէն ներս, իր թէ՛ արձակ և թէ՛ բանաստեղծական գործերով:

Ինչպէս մեր Միարանութեան անդամներէն շատեր, ես ալ քաղցր պատեհութիւնը ունեցած եմ աշակերտելու իրեն, թէ՛ ժառանգ. վարժարանի և թէ՛ Ընծայարանի աշակերտութեան օրերուն:

Սրբազանին մտաւորական ու քանաստեղծական համբաւը մեզի ծանօթ էր արդէն մեր աշակերտութենէն առաջ: Ու երբ հասաւ ատենը ուր զինք ալ պիտի ունենայինք իրեւ ուսուցիչ, ճեմ էր մեր խանդավառութիւնն ու անհամբերութիւնը զինք տեսնելու Պատրիարքարանէն ներս, իր ուսուցողական հմայքին ու նոյն ատեն պարզութեանը, բացարձակեանը մէջ:

Հոգեւոյս Սրբազանը Հայ Գրականութեան և Ընդհ. Եկեղեցւոյ Պատմութեան մեր ուսուցիչն էր: Շաբաթը երկու անգամ իր մօտ կ'իլլէինք:

Չեմ խորհիւր թէ բոլոր զինք աշակերտողներու ոգիին ու կարծիքին դէմ արտայայտուած կ'ըլլամ երբ ըսեմ թէ հանգուցեալը բացառիկ հմայք մը կը ստանար մեր աչքին երբ կ'ընէր վերլուծումը իր մեզի աւանդելիք նիւթին: Չէր զգար սահանքը ժամերուն: Այնքան կ'ըզնայինք որ երկարէր տեղութիւնը դասապահին:

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ շատ հազուագիւտ են Եղիշէ Պատրիարքի նման հոգևորականներ, որոնք ամբարած ըլլան եկեղեցադիտական այսքան հմտութիւն և օժտուած ըլլան գրական սուր զգայարանքով: